

EDUCAȚIA ANTREPRENORIALĂ ÎN ÎIPT DÎN REPUBLICA MOLDOVA

Sugestii metodologice pentru cadrele didactice
privind implementarea curriculumului
la disciplina „Bazele antreprenoriatului”, 2019

LED LIECHTENSTEIN
DEVELOPMENT
SERVICE

MINISTERUL
EDUCAȚIEI, CULTURII
ȘI CERCETĂRII

Centrul
pentru
Educație
Antreprenorială
și
Asistență
în Afaceri

EDUCAȚIA ANTREPRENORIALĂ ÎN ÎIPT DÎN REPUBLICA MOLDOVA

**Sugestii metodologice pentru cadrele didactice
privind implementarea curriculumului
la disciplina „Bazele antreprenoriatului”, 2019**

Editura ARC

Grup de lucru:

Sofia Șuleanschi, director CEDA/manager proiect MEEETA;

Valentina Olaru, expert/consultant, CEDA;

Serghei Lișenco, expert/consultant, CEDA;

Olga Șuleanschi, coordonator programe instruire, CEDA;

Cristina Cojocaru, asistent proiect MEEETA.

La elaborarea materialelor didactice au contribuit:

Membrii grupului de formatori asociați ai CEDA:

Elena Nicolaev, Gheorghe Timoftică (Centrul de Excelență în Construcții, or. Chișinău);

Dorina Putină (Centrul de Excelență în Servicii și Prelucrarea Alimentelor, or. Bălți);

Elena Bordianu, Olga Sagan (Asociația Femeilor de Afaceri, or. Bălți);

Ecaterina Miron, Maria Macarenco (Instituția Publică Școala Profesională nr. 2, or. Cahul);

Diana Țapuchevici, Ana Vleju (Centrul de Excelență în Industria Ușoară, or. Chișinău);

Galina Bugenko, Natalia Iacob (Centrul de Excelență în Economie și Finanțe, or. Chișinău).

Redactor: *Inga Druță*

Copertă și concepție grafică: *Mihai Bacinschi*

Tehnoredactare: *Marian Motrescu*

Imagine copertă: www.shutterstock.com

Editura Arc, str. G. Meniuc nr. 3, Chișinău;

Tel.: (+37322) 73-36-19, 73-53-29; fax: (+37322) 73-36-23; e-mail: info.edituraarc@gmail.com; www.edituraarc.md

Reproducerea integrală sau parțială a textului și a ilustrațiilor din această carte este posibilă numai cu acordul prealabil scris al deținătorilor de copyright.

© Centrul pentru Educație Antreprenorială și Asistență în Afaceri (CEDA). Toate drepturile rezervate.

Cuprins

I. CURRICULUM LA DISCIPLINA BAZELE ANTREPRENORIATULUI, EDIȚIA 2019 – STRUCTURĂ ȘI ESENȚĂ	5
Componentele constitutive ale curriculumului la BA	
Deosebirile esențiale la nivel de concept, administrare a disciplinei, competențe, conținuturi, repere metodologice și de evaluare	
II. SISTEMUL DE COMPETENȚE LA DISCIPLINA BAZELE ANTREPRENORIATULUI ÎN CONTEXTUL NOULUI CURRICULUM	8
Taxonomia competențelor curriculumului la BA	
Etapete și aspectele formative ale finalităților curriculare	
III. ADMINISTRAREA ȘI ADAPTAREA CURRICULARĂ LA SPECIFICUL INSTITUȚIEI DE ÎNVĂȚĂMÂNT PROFESIONAL TEHNIC	11
Aspecte ale administrării disciplinei BA	
Calcularea proporției pentru fiecare modul și unitate de învățare	
IV. PROIECTAREA DE LUNGĂ DURATĂ A DEMERSULUI DIDACTIC LA DISCIPLINA BAZELE ANTREPRENORIATULUI	13
Rigori în elaborarea unei proiectări de lungă durată	
Proiectarea de lungă durată pentru fiecare modul	
V. ASPECTE MANAGERIALE ÎN MONITORIZAREA PROCESULUI DE PROIECTARE DE LUNGĂ DURATĂ A DEMERSULUI DIDACTIC LA DISCIPLINA BAZELE ANTREPRENORIATULUI	16
Criterii de evaluare a unei proiectări de lungă durată	
Aspecte practice de evaluare a calității proiectării de lungă durată pentru fiecare modul	
VI. REPERE METODOLOGICE ÎN REALIZAREA DEMERSULUI DIDACTIC LA DISCIPLINA BAZELE ANTREPRENORIATULUI	17
Cerințe metodologice în implementarea disciplinei BA	
Metode și forme de activitate eficiente în formarea unităților de învățare	
VII. PROIECTAREA UNITĂȚILOR DE ÎNVĂȚARE	20
Structura și cerințele de proiectare a unei unități de învățare	
Criteriile de evaluare a calității demersului proiectat	
VIII. ASPECTE ALE EVALUĂRII SUMATIVE A UNITĂȚILOR DE ÎNVĂȚARE	24
Structura și cerințele față de instrumentele de evaluare a unei unități de învățare	
Criteriile de evaluare a calității instrumentului de evaluare proiectat	
Elaborarea produselor de evaluare	
IX. ASPECTE ALE MONITORIZĂRII CALITĂȚII PROCESULUI DIDACTIC ȘI A EVALUĂRIILOR SUMATIVE ÎN CADRUL DISCIPLINEI BAZELE ANTREPRENORIATULUI	26

Dragi profesori,

Noua ediție a curriculumului vine să consolideze conceptual și operațional curriculumul axat pe competențe la disciplina „Bazele antreprenoriatului”, ediția 2015. Acest document oferă posibilitate tuturor instituțiilor de învățământ profesional tehnic din țară să-și elaboreze propriul curriculum la disciplina „Bazele antreprenoriatului” în conformitate cu specificul planului de învățământ al instituției.

Beneficiarii curriculumului sunt instituțiile de învățământ profesional tehnic secundar, postsecundar și postsecundar nonterțiar, care realizează formarea profesională conform nivelurilor 3, 4 și 5 ISCED. Astfel, fiecare instituție va adapta curriculumul de bază la nivelul minim, mediu sau avansat în conformitate cu necesitățile planului de învățământ și finalitățile impuse de nivelul de formare ISCED. Posibilitățile și tehnicile de adaptare au fost discutate cu cadrele didactice și manageriale în câteva sesiuni de formare, organizate de CEDA la începutul anului de studiu 2019–2020.

Din experiența acumulată pe parcursul anilor precedenți, considerăm că evaluarea finală la disciplina „Bazele antreprenoriatului” trebuie să fie una autentică și axată pe succesul individual al fiecărui elev. Competențele evaluate în cadrul primelor patru module trebuie să îl pregătească pe elev pentru evaluarea finală, care presupune prezentarea propriului plan de afaceri. Și aici ținem să atragem atenția profesorilor asupra criteriilor de evaluare care urmează să fie elaborate cu implicarea activă a elevilor și anunțate chiar de la începutul predării disciplinei, pentru ca discipolii să știe din start cum va fi evaluat progresul fiecăruia la finele acestui curs. Profesorilor le revine un rol central în educația antreprenorială, întrucât au un impact puternic asupra calității educației antreprenoriale a elevilor, inclusiv a dezvoltării carierei profesionale a acestora după absolvirea instituției de învățământ.

Dragi profesori, noi vă încurajăm să vă analizați constant practica educațională și să o adaptați în funcție de finalitățile disciplinei, dar și de nevoile individuale ale elevilor. Pentru formarea unei competențe-cheie așa cum este cea antreprenorială și a spiritului de inițiativă primordială este nu doar predarea și reținerea conținuturilor, ci mai degrabă abordarea unei modalități de predare activă, în care rolul principal să revină elevului și învățării prin experiențe practice.

Vă dorim mult succes în misiunea nobilă de formare a tinerei generații de profesioniști!

Sofia Șuleanschi,
director, CEDA

dr. Silviu Gîncu,
șef al Direcției învățământ profesional tehnic,
Ministerul Educației, Culturii și Cercetării

I. CURRICULUM LA DISCIPLINA BAZELE ANTREPRENO-RIATULUI, EDIȚIA 2019 – STRUCTURĂ ȘI ESENȚĂ

Curriculumul modular la disciplina Bazele antreprenoriatului, ediția 2019, este un document normativ-reglator aferent procesului de formare profesională a muncitorilor calificați, a maiștrilor, tehnicienilor și altor categorii de specialiști din domeniul învățământului profesional tehnic secundar, postsecundar și postsecundar nonterțiar. Acest document a fost elaborat de o echipă impunătoare de specialiști practicieni în domeniul vizat în conformitate cu toate actele legislative în vigoare și corespunde rigorilor de structură impuse de Cadrul de referință al curriculumului pentru învățământul profesional tehnic, aprobat prin Ordinul nr. 1128 din 26.11.2015.

Noua ediție a curriculumului vine să consolideze conceptual și operațional curriculumul axat pe competențe la Bazele antreprenoriatului, ediția 2015. Este un curriculum de bază pentru toate tipurile de instituții din învățământul profesional tehnic secundar, postsecundar și postsecundar nonterțiar, care au în planurile lor de învățământ disciplina Bazele antreprenoriatului. Acest document oferă oportunitatea tuturor instituțiilor de învățământ să-și creeze propriul curriculum la disciplina Bazele antreprenoriatului în conformitate cu specificul planului de învățământ existent în instituție.

Curriculumul modular la disciplina Bazele antreprenoriatului, ediția 2019, are următoarea structură, care se recomandă a fi menținută pentru curricula adaptate la Bazele antreprenoriatului din toate instituțiile de învățământ:

I. Preliminarii

II. Motivația, utilitatea curriculumului pentru dezvoltarea profesională

III. Competențele profesionale specifice

IV. Administrarea curriculumului modular

V. Module de instruire (unități de competență; unități de conținut; abilități; atitudini; sarcini pentru studiul individual ghidat de profesor; lucrările practice recomandate)

VI. Sugestii metodologice

VII. Sugestii de evaluare a competențelor specifice

VIII. Resursele necesare pentru desfășurarea procesului de studii

Cele două ediții ale curriculumului se deosebesc esențial la nivel de concept, administrare a disciplinei, competențe, conținuturi, repere metodologice și de evaluare, de care cadrele didactice și cele manageriale ar fi bine să țină cont. Astfel, menționăm că disciplina Bazele antreprenoriatului nu are drept scop ca toți absolvenții instituțiilor de învățământ profesional tehnic să devină obligatoriu oameni de afaceri. Mult mai important este a iniția elevii în conceptele de bază ale antreprenoriatului și a forma și a dezvolta la elevi competențele care le vor permite valorificarea eficientă a propriului potențial în contextul specialității alese, iar în perspectivă, dezvoltarea unei cariere de succes. Inițierea și gestionarea eficientă a unor activități antreprenoriale este un deziderat care se dorește a fi realizat, dar nu constituie un indicator obligatoriu al calității implementării disciplinei în cauză.

Beneficiarii curriculumului (ediția 2019) la disciplina Bazele antreprenoriatului sunt instituțiile de învățământ profesional tehnic secundar, postsecundar și postsecundar nonterțiar, care realizează formarea profesională conform nivelurilor 3, 4 și 5 ISCED. Astfel, fiecare instituție va adapta curriculumul de bază la nivelul minim, mediu sau avansat în conformitate cu necesitățile planului de învățământ și finalitățile impuse de nivelul de formare ISCED.

Precondițiile pentru studiul acestei discipline sunt minime, fiind formate din competențele elementare matematice, digitale, de comunicare și cele specifice specialității la care elevii își fac studiile. Este de dorit ca disciplina Bazele antreprenoriatului să fie inclusă în planul de studiu în anul doi sau trei, atunci când studenții sunt gata pentru integrarea în piața muncii. Acesta este momentul favo-

rabil în care motivația și raționamentul pentru studiul disciplinei ar demonstra eficiență maximă, iar experiența acumulată la orele de Bazele antreprenoriatului ar servi drept reper pentru elevi la locul de muncă, făcându-i conștienți de contextul muncii lor, capabili să valorifice oportunitățile, constituind, în același timp, temelia pentru deprinderi și cunoștințe mult mai specifice, cerute de piața forței de muncă. Aceasta presupune, de asemenea, conștientizarea valorilor etice și promovarea bunei guvernări prin diverse activități profesionale și antreprenoriale.

Competențele specifice disciplinei Bazele antreprenoriatului sunt redactate în conformitate cu cerințele Cadrelor de referință al curriculumului pentru învățământul profesional tehnic și cuprind o structură logică și complexă, relevantă pentru procesul de inițiere și gestionare a unei activități antreprenoriale, dar și pentru un demers psihopedagogic care îmbină în formularea fiecărei competențe acțiunea, domeniul de activitate, modalitatea de realizare și contextul în care trebuie demonstrat comportamentul format în conformitate cu următorul algoritm, recomandat de Cadrul de referință al Curriculumului național:

Abilități fundamentale	Cunoștințe specifice	Valori, atitudini specifice predominante
Abilități fundamentale exprimate acțional prin verbe la infinitivul lung (ce va face elevul/studentul?)	Cunoștințe/domenii ale cunoașterii/strategii și tehnologii specifice domeniului	Valori/atitudini/contexte de realizare a competenței
Identificarea	ideilor de afaceri	pentru valorificarea oportunităților de dezvoltare personală și profesională
Aplicarea	elementelor de management	în planificarea activităților antreprenoriale
Estimarea	resurselor financiare	necesare inițierii și dezvoltării unei activități antreprenoriale
Dezvoltarea	unei strategii de marketing	axate pe propria idee de afaceri
Elaborarea	unui plan de afaceri	pentru inițierea și dezvoltarea unei activități antreprenoriale

Aceste cinci competențe specifice sunt operaționalizate în unități de competențe, care reprezintă prechizițiile necesare pentru formarea competenței specifice. De exemplu, pentru realizarea CS1. *Identificarea ideilor de afaceri pentru valorificarea oportunităților de dezvoltare personală și profesională*, se pune a lucra anterior la următoarele unități de competențe în ordine succesivă:

UC1	Identificarea oportunităților pentru dezvoltarea personală și profesională
UC2	Identificarea ideii și posibilităților de lansare a unei afaceri
UC3	Analiza posibilităților de susținere a propriei afaceri
UC4	Aplicarea cadrului legal privind activitatea antreprenorială în vederea lansării unei afaceri proprii

În succesiune logică, fiecare unitate de competență se realizează prin achiziționarea de către elevi a cunoștințelor, abilităților și atitudinilor corespunzătoare. De exemplu, pentru formarea *Unității de competență 1. Identificarea oportunităților pentru dezvoltarea personală și profesională*, trebuie format la elevi următorul set de finalități curriculare:

Cunoștințe despre	Abilități	Atitudini
Calitățile unei persoane, ale unui angajat de succes Calitățile și imaginea profesională a unui antreprenor Elementele de etică profesională: noțiuni de etică, comportament, atitudine etc. Riscurile și beneficiile unei activități antreprenoriale și rolul antreprenorilor în societate	A1. Identifică calitățile personale și profesionale pentru dezvoltarea propriei cariere. A2. Comunică eficient cu interlocutorul, transmițând informații/formulând mesaje exacte și clare, atât verbal, cât și în formă scrisă. A3. Argumentează oportunitățile privind dezvoltarea propriei idei de afaceri. A4. Evaluează propriile calități antreprenoriale. A5. Aplică elemente de etică profesională/antreprenorială.* A6. Analizează oportunitățile și amenințările cu care se confruntă un angajat/un antreprenor în activitate.* A7. Argumentează deciziile privind domeniul de implicare personală în activitatea profesională/antreprenorială.** A8. Valorifică competențele profesionale specifice meseriei/specialității în activitatea antreprenorială/proiectarea carierei.**	At. 1 Evaluează obiectiv propriul potențial intelectual și comportamental. At. 2 Conștientizează importanța dezvoltării continue în plan personal și profesional. At. 3 Manifestă coerență și corectitudine în comunicare. At. 4 Manifestă responsabilitate pentru calitatea realizării sarcinilor.* At. 5 Conștientizează importanța independenței financiare.**

Atitudinile sunt un element nou în structura curriculară din învățământul profesional tehnic secundar, postsecundar și postsecundar nonterțiar, dar absolut necesar. Prezența atitudinilor vine să completeze setul elementelor de competență necesare și deseori este elementul decisiv în dezvoltarea competențelor profesionale, deoarece lipsa sau neglijarea aspectelor atitudinale duce la apariția meseriașilor și nu a profesioniștilor.

Alături de abilitățile și atitudinile prezente în curriculum vom putea observa unul (*) sau două (**) asteriscuri, care semnaleză că aceste finalități se referă doar la nivelul mediu – programe de formare profesională tehnică postsecundară (nivelul 4 ISCED *) sau la nivelul avansat – programe de formare profesională tehnică postsecundară nonterțiară (nivelul 5 ISCED**). Nu vom găsi asteriscuri la conținuturile recomandate, deoarece baza cognitivă este comună, însă pe cât de iscușiți putem deveni în valorificarea cunoștințelor acumulate depinde de timpul alocat formării și de complexitatea planului de studiu al instituției de învățământ. De asemenea, fiecare subiect tematic de studiu va fi abordat nu numai prin explicarea aspectelor teoretice, ci și prin exersarea practică a subiectelor, indiferent de tipologia formelor didactice ale instituției de învățământ (seminare, lucrări practice ș.a).

Pentru sporirea calității și eficienței procesului didactic în implementarea disciplinei Bazele antreprenoriatului, în curriculum au fost propuse și sarcinile pentru studiul individual ghidat de profesor, și exemple de lucrări practice recomandate, care nu au statut obligatoriu și pot fi adaptate de către cadrul didactic la specificul instituției și al planului de învățământ.

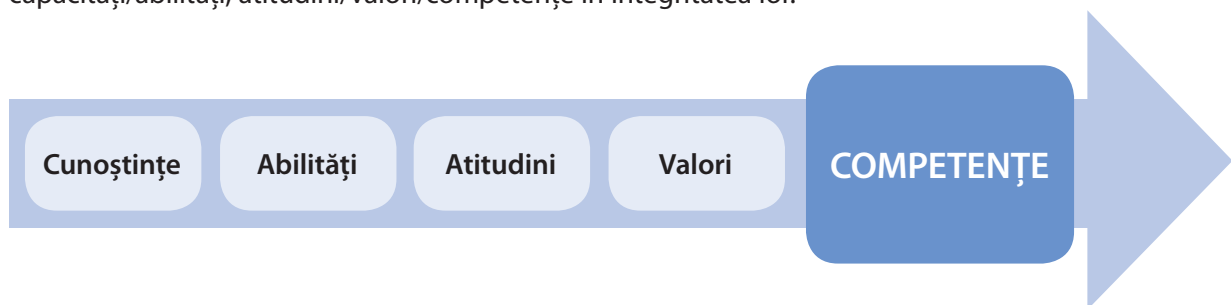
Reperete metodologice și de evaluare ale curriculumului vin cu un accent de noutate ce se referă la implementarea metodologică a disciplinei prin strategii centrate pe elev și adoptarea unei abordări practice de învățare prin acțiune. Faptul presupune ca activitățile elevului, modul de organizare a instruirii, metodele de monitorizare, evaluare și remediere a performanțelor obținute să ia în considerare necesitățile prezente și de viitor ale elevului și mai puțin obiectivele și activitățile comode pentru profesor sau explorarea superficială a materialelor didactice. Procesul de evaluare trebuie să se bazeze pe produsele elaborate de către elevi și studenți în concordanță cu competențele specifice solicitate și mai puțin pe teste docimologice.

II. SISTEMUL DE COMPETENȚE LA DISCIPLINA BAZELE ANTREPRENORIATULUI ÎN CONTEXTUL NOULUI CURRICULUM

Adoptarea pedagogiei competențelor și stabilirea, prin standardele educaționale și profesionale, a finalităților educaționale din aceeași perspectivă furnizează procesului de învățământ direcții mult mai clare de formare-dezvoltare a personalității elevului, studentului, asigurând armonizarea finalităților educației din Republica Moldova cu finalitățile din sistemele de învățământ și piața muncii din Europa.

Conceptul de competență implementat în curriculumul la disciplina Bazele antreprenoriatului oferă calea cea mai sigură de dezvoltare, dat fiind că anume competențele pot integra domeniile cognitive, psihomotor, atitudinal și social. Abordarea prin competențe a procesului de formare profesională este una complexă, ce comportă un caracter integrator, care pretinde a forma comportamente adecvate cerințelor pieței muncii, chiar și în situația când orice domeniu de activitate profesională suportă schimbări continue la nivelul modernizării tehnologiilor de producție, interferenței dintre cerere și ofertă, management al activității profesionale [Cadrul de referință al curriculumului din învățământul profesional tehnic].

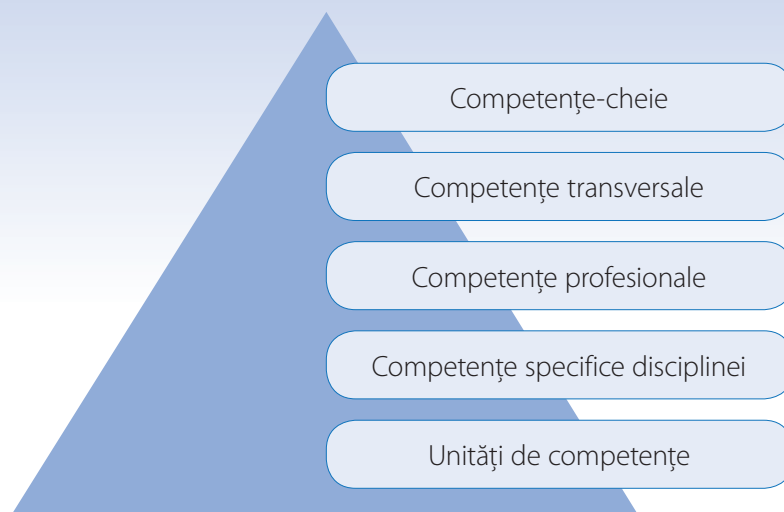
O competență este definită prin patru tipuri de achiziții: cunoștințe, abilități, atitudini și valori. Relațiile sunt solidare. Competențele se justifică prin asamblarea celor patru componente. Structura competenței poate fi stabilită în raport cu o definiție/abordare sau alta a acestui fenomen, dar și cu gradul de complexitate, și cu formele de manifestare. Așadar, din definiția competenței ca „integrare a cunoștințelor, capacităților, atitudinilor...” putem deduce structura triadică a competenței: cunoștințe, capacități/abilități, atitudini/valori/competențe în integritatea lor.

Curriculumul propus, axat pe competențe, marchează trecerea de la un enciclopedism al cunoașterii, imposibil de atins în raport cu viteza de multiplicare a informațiilor, la o cultură a acțiunii contextualizate. Această schimbare conduce la focalizarea actului didactic pe achizițiile finale ale celui ce studiază și la stăpânirea de către acesta a competențelor formate ca urmare a parcurgerii curriculumului la disciplină.

Acțiunile de implementare a curriculumului bazat pe competențe vor reflecta așteptările sociale referitoare la ceea ce *va ști*, *va ști să facă* și *cum va fi elevul/studentul* la o anumită treaptă de studii într-o anumită instituție de învățământ profesional tehnic secundar, postsecundar și postsecundar nonterțiar. În activitatea de formare a competențelor, profesorul își va focaliza atenția asupra valorii acestora, reprezentate printr-un ansamblu integrat de cunoștințe, abilități și atitudini dobândite de cel ce studiază prin învățare și mobilizate în contexte specifice, în vederea rezolvării unor probleme cu care se poate confrunta în viața reală. Activitatea de formare a competențelor va fi orientată spre un nivel necesar și suficient pentru a se realiza dezvoltarea deplină a personalității elevului și a permite accesul acestuia la următoarea etapă/treaptă a studiilor și/sau inserția lui socială și profesională.

În procesul de instruire prin intermediul curriculumului axat pe competențe la BA, se vor forma/dezvolta la elevi/studenti mai multe tipuri de competențe, conform taxonomiei curriculare: competențe-cheie; competențe transversale; competențe profesionale; competențe specifice disciplinei și unități de competențe.

Competențele-cheie sunt competențele cu care trebuie înzestrați toți absolvenții învățământului profesional tehnic. Ele reprezintă „un pachet transferabil și multifuncțional de cunoștințe, capacități, deprinderi și atitudini, de care au nevoie toți indivizii pentru împlinirea și dezvoltarea personală, pentru incluziune socială și inserție profesională” [M. Singer, *Realizarea unui curriculum centrat pe competențe – o provocare asumată*. În: *Revista de pedagogie*. București: ISE, 2003]. Aceste competențe au cel mai înalt grad de generalitate, ele se definesc pe toată durata studiilor și se formează prin toate disciplinele de învățământ. Disciplinele de studiu au un nivel diferit de influență asupra formării competențelor, dar fiecare dintre ele contribuie la acest proces, inclusiv disciplina Bazele antreprenoriatului.

Competențele transversale derivă din competențele-cheie, le extind și le dezvoltă pe acestea. Transversalitatea este o caracteristică importantă a competențelor-cheie. Acestea traversează diferite sfere ale vieții sociale, precum și, în mod firesc, frontierele disciplinare. Caracterul transferabil face ca valoarea adăugată pe care o aduce instruirea centrată pe formarea acestor competențe să fie extrem de importantă [L. Ciolan, *Învățarea integrată. Fundamente pentru un curriculum transdisciplinar*. Iași: Polirom, 2008, p. 147-153].

Competențele transversale sunt acele capacități care transcend un anumit domeniu, respectiv un program de studii, având o natură transdisciplinară, cum ar fi: abilități de lucru în echipă, abilități de comunicare eficientă, gândirea critică în rezolvarea de probleme și luarea de decizii, cetățenia responsabilă, deschidere către învățare pe tot parcursul vieții, respectarea și dezvoltarea valorilor și eticii profesionale etc. În acest sens, există mai multe modele de taxonomii. Una dintre acestea, pe care se axează și curriculumul la disciplina Bazele antreprenoriatului, se prezintă astfel:

1. **Învățarea pe tot parcursul vieții.** O persoană capabilă să învețe pe tot parcursul vieții prezintă următoarele caracteristici: inițiază/construiește propriile activități și contexte de învățare; este alfabetizată la standarde înalte; lucrează cu informația; demonstrează sensibilitate față de valorile estetice și conștientizează importanța acestora.
2. **Gândirea complexă și critică.** O persoană capabilă să gândească în mod complex și critic prezintă calitățile următoare: demonstrează o varietate de procese de gândire; realizează integrarea noilor informații cu experiențele și cunoștințele extinse; aplică abilitățile de gândire în mod adecvat.
3. **Comunicarea eficientă.** O persoană capabilă să comunice eficient răspunde următoarelor necesități: utilizează metode adecvate pentru a comunica cu ceilalți; răspunde în mod adecvat atunci când receptează mesaje; evaluează eficiența comunicării.
4. **Colaborarea/lucrul în echipă.** O persoană capabilă să colaboreze și să lucreze în grup își îndeplinește următoarele responsabilități: înțelege și își asumă o varietate de roluri; facilitează

activitatea în grup; utilizează eficient resursele; lucrează cu o varietate de persoane și grupuri; răspunde adecvat în privința interrelațiilor complexe.

5. Cetățenia responsabilă. Un cetățean responsabil trebuie să-și asume următoarele roluri: demonstrează responsabilitate individuală; practică un stil de viață sănătos; înțelege și promovează principiile democratice ale libertății, dreptății și egalității; participă la activități care promovează binele public.

6. Ocupabilitatea. O persoană pregătită să găsească, să ocupe și să păstreze un loc de muncă își atribuie următoarele acțiuni: își alege o carieră și se pregătește pentru aceasta; își formează competențele necesare pentru ocupabilitate (căutarea, ocuparea și păstrarea unui loc de muncă) [Cadru de referință al curriculumului universitar. Nina Bîrnaz, Otilia Dandara, Viorica Goraș-Postică [et al.]; coord.: Vladimir Guțu; Ministerul Educației al Republicii Moldova. Chișinău: CEP USM, 2015].

Competențele profesionale

Competențele profesionale pentru fiecare specialitate în învățământul profesional tehnic sunt specificate în Cadru național al calificărilor și sunt de două categorii: competențe profesionale generale și competențe profesionale specifice. Competențele profesionale reprezintă capacitatea confirmată de a folosi cunoștințele, abilitățile și atitudinile personale și sociale în situații de muncă sau de studiu, în dezvoltarea profesională și personală. La formarea acestor competențe contribuie toate disciplinele de studiu din toate semestrele.

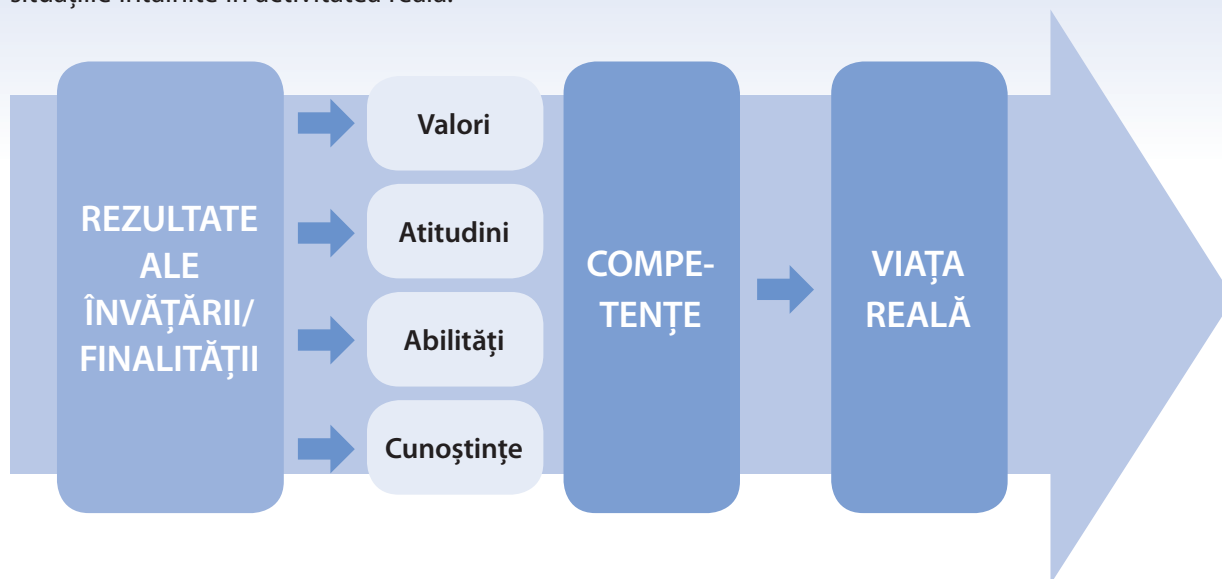
Competențele specifice disciplinei

Competențele specifice în cadrul studierii unei discipline reprezintă finalitățile de studiu și sunt corelate cu toate competențele taxonomice ierarhic superioare și cu conținutul de studiu specific disciplinei. În funcție de modul de manifestare a competenței ca finalitate, competențele specifice indică următoarele componente: acțiunea sau activitatea reprezentată printr-un verb; indicatorul tipului de finalitate (cunoaștere, aplicare, integrare/transfer); aspectul condițional al finalității (domeniul, disciplina, subiectul); indicatorul general privind nivelul de realizare a acțiunii sau a produsului în contextul dat de învățare. Astfel, competențele specifice disciplinei Bazele antreprenoriatului articulează toate componentele curriculare angajate în acțiunea integrată de predare-învățare-evaluare, proprii paradigmei curriculare. Profesorii, pentru formarea la elevi/studenti a competențelor specifice, vor persevera ca aceștia să stăpânească un ansamblu de *cunoștințe fundamentale* în funcție de problema care va trebui rezolvată în final; să dezvolte deprinderi de a utiliza cunoștințele în situații simple pentru a le înțelege, realizând astfel *funcționalitatea cunoștințelor* obținute; să rezolve diferite situații-problemă, *conștientizând* în așa fel cunoștințele funcționale în viziunea proprie; să rezolve situații semnificative în diverse contexte care prezintă anumite probleme din viața cotidiană, manifestând comportamente/atitudini conform achizițiilor finale, adică *competența specifică*.

Unitățile de competență

Unitățile de competență specifice unității de învățare/modulului, de regulă, se asociază cu conținuturi concrete/unități de conținuturi, derivă din competența specifică modulului, se corelează cu taxonomia competențelor, se formulează în raport cu dimensiuni/procese ale cunoașterii/categoriilor operaționale, precum: *cunoaștere și înțelegere; aplicare/operare cu entitățile de cunoaștere; integrare și transfer al achizițiilor în contexte variate, inclusiv în domeniul profesional*.

Unitățile de competență în curriculumul la disciplina Bazele antreprenoriatului reprezintă rezultatele învățării la sfârșit de modul și se realizează prin formarea valorilor și atitudinilor, cunoștințelor, abilităților conectate la fiecare subiect și activitate de învățare cu profund caracter aplicativ pentru situațiile întâlnite în activitatea reală.

Evident că competența antreprenorială nu poate fi formată în cadrul unei singure discipline distincte. Practica europeană propune mai multe soluții, printre care formarea acestei competențe în cadrul mai multor discipline de studiu, conform algoritmului care este abordat în alt capitol al ghidului de față.

III. ADMINISTRAREA ȘI ADAPTAREA CURRICULARĂ LA SPECIFICUL INSTITUȚIEI DE ÎNVĂȚĂMÂNT PROFESIONAL TEHNIC

Curriculumul la disciplina Bazele antreprenoriatului, ediția 2019, a fost conceput pentru crearea unei percepții coerente și sistemice a disciplinei Bazele antreprenoriatului și pentru proiectarea unui demers didactic eficient de către toți actorii educaționali interesați de implementarea acestei discipline de studiu în școli profesionale, centre de excelență și departamente de formare continuă. Realitățile planurilor de învățământ ale tuturor instituțiilor ce se încadrează în acest spectru larg sunt foarte diferite, de aceea curriculumul la disciplina Bazele antreprenoriatului trebuie adaptat sau modificat pentru a corespunde realităților planului-cadru de studiu al instituției.

În acest proces pot fi aplicate două strategii: *prin modificare* și *prin adaptare*. Colegiile, centrele de excelență și alte instituții care au în planul de studii discipline conexe cu finalitățile curriculumului la disciplina Bazele antreprenoriatului până la momentul studierii acestei discipline de către elevi/studenți sau concomitent (în același an de studiu) vor putea modifica curriculumul prin excluderea conținuturilor și unităților de competență care se repetă și se suprapun în studiul a două sau mai multe discipline și adaptând numărul de ore incluse în planul-cadru de studiu la conținuturile de studiu rămase.

Școlile profesional tehnice, centrele de excelență care nu au discipline economice conexe anterior predării disciplinei BA sau concomitent cu predarea disciplinei BA vor aplica strategia de adaptare proporțională a curriculumului la disciplina Bazele antreprenoriatului în următorii pași:

PASUL 1. CALCULAREA PROPORȚIEI PENTRU FIECARE MODUL ȘI UNITATE DE ÎNVĂȚARE

Nr.	Denumirea modului	Total	Numărul de ore		
			Contact direct		Lucrul individual
			Prelegeri	Practică/ Seminar	
1	Antreprenoriatul – opțiune de carieră	42	26	8	8
2	Elemente de management ale activității antreprenoriale	54	34	10	10
3	Finanțarea și evidența activității antreprenoriale	74	50	14	10
4	Marketingul activității antreprenoriale	50	30	10	10
5	Planificarea activității antreprenoriale	80	46	20	14
	Total	300	186	62	52

Pondere curriculumului la BA în %

MODULE	TOTAL	PRELEGERI	SEMINARE	LUCRU INDIVIDUAL
M1	14%	8%	3%	3%
M2	18%	12%	3%	3%
M3	25%	17%	5%	3%
M4	16%	10%	3%	3%
M5	27%	15%	7%	5%
TOTAL	100%	62%	21%	17%

PASUL 2. TRANSFORMAREA PROPORȚIEI ÎN ORE RAPORTATE LA TOTALUL DE ORE PRECONIZATE ÎN PLANUL-CADRU DE STUDII AL INSTITUȚIEI

Curriculumul adaptat la Bazele antreprenoriatului – 120 de ore

MODULE	TOTAL	PRELEGERI	SEMINARE	LUCRU INDIVIDUAL
M1	18	10	4	4
M2	22	14	4	4
M3	30	22	4	4
M4	18	10	4	4
M5	32	18	10	4
TOTAL	120	74	26	20

În unele instituții de învățământ nu au fost preconizate în planul de învățământ ore pentru lucrul individual ghidat de profesor. În astfel de situații, administrarea disciplinei va fi adaptată fără volumul de ore alocat pentru lucrul individual.

**Curriculumul adaptat la Bazele antreprenoriatului fără lucru individual, %
(coeficient 0.40)**

MODULE	TOTAL	PRELEGERI	SEMINARE	LUCRU INDIVIDUAL
M1	34-14%	26 -10%	8 -4%	
M2	44- 18%	34 -14%	10 -4%	
M3	64 – 26%	50 – 20%	14 -6%	
M4	40 – 16%	30 – 12%	10-4%	
M5	66- 26%	46-18%	20-8%	
TOTAL	248-100%	186- 74%	62 -26%	

Prin aceeași modalitate, se va calcula proporția pentru fiecare modul și unitate de învățare. În unele cazuri de adaptare sau modificare, se poate întâmpla ca unitățile de învățare să se transforme în subiecte de studiu, iar modulele să se egaleze cu unitățile de învățare. În ce privește sarcinile pentru lucrul individual ghidat de profesor, dacă astfel de ore nu sunt preconizate în planul de învățământ, acestea vor fi excluse. Lucrările practice recomandate vor fi păstrate ca profesorii să aibă o diversitate în alegerea celei mai relevante lucrări practice pentru fiecare grup de elevi. Pentru școlile profesional tehnice, unde nu sunt practicate formele de activități didactice cum sunt prelegerile și seminarele, aceste activități vor fi numite ore de studiu teoretic și ore de studiu practic. Acest fapt nu exclude posibilitatea ca la o oră de studiu teoretic profesorul să utilizeze exerciții de aplicare a conceptelor studiate, pentru o mai bună înțelegere a subiectului. Diferența va consta în abordarea cadrului didactic, care la o oră de studiu teoretic se va îngriji de faptul ca elevii să înțeleagă corect și bine subiectul studiat, iar la o oră de studiu practic să poată aplica eficient ceea ce au studiat.

Curriculumul la disciplina Bazele antreprenoriatului în varianta modificată sau adaptată la specificul instituției va fi discutat în cadrul catedrei de specialitate și aprobat prin ordinul directorului instituției de învățământ.

IV. PROIECTAREA DE LUNGĂ DURATĂ A DEMERSULUI DIDACTIC LA DISCIPLINA BAZELE ANTREPRENORIATULUI

Proiectarea didactică este un act de creație ce implică intuiție, imaginație, gândire, experiență și se concretizează în elaborarea planificărilor/proiectelor de tehnologie didactică la nivel macro (planificarea calendaristică) și micro (planificarea lecției). Proiectarea didactică reprezintă acțiunea complexă de concepere anticipată, într-o viziune sistemică, a modelelor activităților didactice în funcție de care vor fi îndeplinite la un nivel ridicat de competență și eficiență componentele procesului de învățământ: finalitățile, conținuturile, strategiile, evaluarea și, în mod deosebit, formele de activitate didactică [I. Bontaș, 1996, p. 201].

Proiectul de lungă durată (PLD) este un document administrativ care se întocmește la începutul anului școlar de către cadrul didactic și este discutat de catedra de specialitate și înaintat spre aprobare șefului instituției de învățământ. PLD constituie un instrument funcțional care are menirea să asigure un parcurs ritmic al procesului de învățare și al organizării activităților de evaluare, orientat spre realizarea finalităților curriculare de către elevi/studenti în decursul anului școlar. Pe parcursul anului se admit unele ajustări în funcție de condițiile în care se desfășoară procesul de învățare, de resursele avute la dispoziție și de interesele celor ce studiază.

În contextul noului curriculum, planificarea calendaristică este prima operație importantă a profesorului la începutul anului școlar, realizată pe baza curriculumului, în care sunt indicate competențele specifice, unitățile de competență, conținuturile, abilitățile, atitudinile și numărul de ore posibil de alo-

cat pentru formarea lor. Planificarea calendaristică anuală sau semestrială este un instrument necesar și util activității didactice în măsura în care:

- oferă o imagine clară asupra modului de realizare în timp a competențelor specifice și unităților de competență;
- este funcțională (destinată uzului didactic și ca instrument de autocontrol pentru profesor);
- este realizată într-o formă simplă, accesibilă.

Proiectarea de lungă durată urmărește două obiective principale:

1. *Asigurarea implementării totale a curriculumului printr-o strategie didactică de lungă durată.*

2. *Asigurarea implementării în conformitate cu calendarul anului de studiu și cu planul de învățământ.*

În procesul de elaborare a proiectului de lungă durată (PLD) profesorul va parcurge trei etape distincte:

1. Lectura personalizată a curriculumului

Lectura personalizată a curriculumului exprimă dreptul profesorului de a lua decizii asupra modalităților pe care le consideră optime în creșterea calității procesului de învățământ, respectiv răspunderea personală pentru a asigura elevilor/studentilor un parcurs școlar individualizat, în funcție de contextul educațional. Cadrul didactic trebuie să înțeleagă conceptul întregului document, nu doar partea de mijloc, unde sunt finalitățile de studiu.

2. Elaborarea planificării calendaristice

Proiectul de lungă durată are rolul de a promova un demers educațional de calitate. Fiind conștienți de faptul că o competență nu poate fi formată într-o perioadă scurtă de timp, de exemplu, pe parcursul unei lecții, este bine-venit ca elementele de conținut să fie grupate în unități de învățare. Conform curriculumului, profesorii au responsabilitatea de a racorda coerent, echilibrat și eficient unitățile de competență la subiectele de studiu, abilitățile și atitudinile în proiectarea demersului didactic.

3. Proiectarea evaluărilor sumative ale unităților de învățare, a lucrărilor practice și a lucrului individual

La finalul fiecărei unități de învățare, cadrul didactic trebuie să decidă asupra conținutului și formei unei evaluări sumative care ar confirma gradul de atingere a finalităților curriculare și să rezerve destul timp didactic pentru ca elevii/studentii să reușească să o realizeze. De asemenea, profesorul trebuie să decidă care vor fi lucrările practice sau care probe pentru lucru individual se vor solicita. În cazul în care nu există ore pentru lucrul individual ghidat de profesor, aceste aspecte nu vor fi menționate în proiectarea de lungă durată.

Componente obligatorii care trebuie să se regăsească în PLD:

- *Competențe specifice ale disciplinei*
- *Unități de competențe*
- *Unități de învățare*
- *Conținuturi vizate*
- *Abilități*
- *Atitudini*
- *Numărul de ore alocate pe unitate de învățare și fiecare activitate didactică*
- *Săptămâna/data*
- *Ore pentru activități practice conform ponderii*
- *Ore pentru lucrul individual ghidat de profesor conform ponderii (pentru instituțiile care le au)*
- *Evaluări sumative*
- *Observații*

PLD are valoare orientativă, dar acoperă integral cerințele programului curricular. Modificările incluse pe parcursul anului în funcție de condițiile concrete în care se desfășoară procesul educațional vor fi consemnate la rubrica *note/observații* și aprobate de administrația instituției.

Cadrul didactic trebuie să întreprindă următoarele acțiuni – pas cu pas – în elaborarea proiectării calendaristice de lungă durată:

- va studia curriculumul și va determina unitățile de învățare și ponderea de ore pentru care proiectează demersul didactic;
- va stabili numărul de ore alocate pentru fiecare unitate de învățare și pentru conținuturile corespunzătoare, ținând cont de componenta respectivă a curriculumului și de calendarul anului școlar;
- va asocia unitățile de competență cu unitățile de învățare, subiectele de studiu, abilitățile și atitudinile pentru fiecare subiect de studiu;
- va respecta succesiunea parcurgerii unităților de învățare;
- va stabili evaluările sumative în raport cu conținuturile și unitățile de competență vizate;
- va efectua proiectarea de lungă durată pentru fiecare modul/unitate de învățare respectând următoarea grilă:

Unități de competență	Abilități	Atitudini	Unități de conținut/ Forma activității de învățare	Nr. de ore	Săptămâna/ data	Lucrul individual	Note
Unitatea de învățare: Competența specifică:							
Profesorul precizează unitățile de competență din curriculum pentru această unitate de învățare.	Profesorul precizează abilitățile din curriculum, ce duc la realizarea unității de competență pentru fiecare subiect de studiu.	Profesorul precizează atitudinile din curriculum, ce duc la realizarea unității de competență pentru fiecare subiect de studiu.	Profesorul selectează din curriculum temele ce constituie subiectele de studiu ale unității de învățare și menționează ce fel de activitate este: teoretică sau practică.	Profesorul stabilește numărul de ore pentru fiecare subiect de studiu.	Profesorul indică perioada când se vor desfășura orele.	Profesorul indică activitățile de învățare individuale din curriculum care sunt adecvate pentru formarea finalităților curriculare vizate doar la temele la care se va da lucrul individual.	Profesorul menționează unele modificări, concretizări, detalieri etc. pe parcursul anului.
	PREZENTAREA LUCRULUI INDIVIDUAL						
	EVALUARE SUMATIVĂ						

Instituțiile de învățământ pot avea și alte modele de PLD, aprobate la nivel de instituție, pe care le pot folosi și în proiectarea demersului didactic la Bazele antreprenoriatului cu condiția valorificării tuturor componentelor curriculare obligatorii. De asemenea, în unele instituții nu sunt planificate ore pentru examen – altele decât cele pentru studiul disciplinei, de aceea în proiectarea ultimului modul cadrele didactice se vor îngriji de faptul ca să rezerve ore suficiente pentru prezentarea planurilor de afaceri.

Cerințe pentru elaborarea PLD

1. Corespundere curriculară (elemente care nu pot fi schimbate):

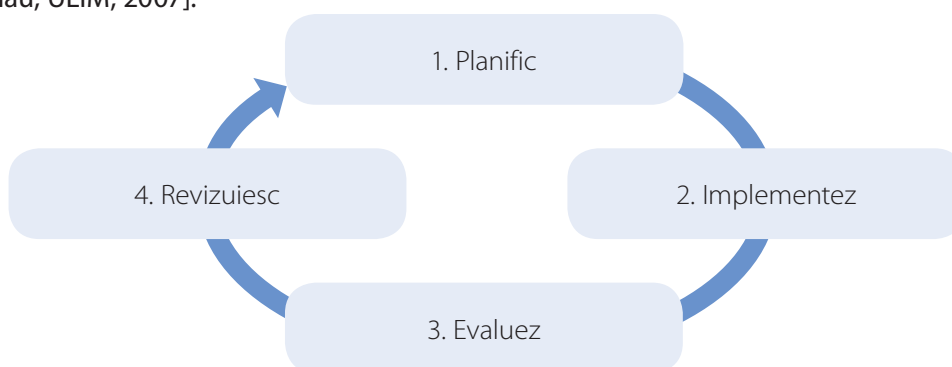
- *competențele specifice și unitățile de competențe;*
- *abilități și atitudini;*
- *succesiunea conținuturilor (unitățile de conținut pot fi comasate sub un titlu comun în funcție de numărul de ore);*

- ponderea de administrare a disciplinei (per module) rămâne constantă pentru instituții care nu au avut discipline economice conexe;
 - ponderea de administrare a disciplinei în colegii în care sunt discipline relevante/conexe (studiate anterior sau în paralel cu BA) poate fi modificată și aprobată la nivel de instituție.
2. Respectarea planului de învățământ.
 3. Respectarea structurii/grilei de proiectare.
 4. Coerența logică de proiectare pe orizontală.
 5. Prezența evaluărilor sumative la fiecare unitate de învățare.

V. ASPECTE MANAGERIALE ÎN MONITORIZAREA PROCESULUI DE PROIECTARE DE LUNGĂ DURATĂ A DEMERSULUI DIDACTIC LA DISCIPLINA BAZELE ANTREPRENORIASULUI

Echipele manageriale a oricărei instituții de învățământ are drept obiectiv asigurarea calității procesului educațional. Calitatea educației reprezintă ansamblul caracteristicilor unui furnizor și ale programului acestuia prin care sunt îndeplinite așteptările beneficiarilor și standardele de calitate. În perspectiva acestei definiții există o latură subiectivă – „așteptările beneficiarilor”, precum și una obiectivă – „standardele de calitate”, care nu sunt aceleași pentru toate unitățile de învățământ profesional tehnic. Nu există încă un concept unitar al calității, acesta fiind judecat în funcție de valorile promovate în societate, sistemul educațional și la nivelul organizației de învățământ. Politicile și strategiile educaționale existente la nivel național în contextul învățământului profesional tehnic fac referință de cele mai dese ori la standardele de calificare profesională.

Întrebarea-cheie pentru moment este: *Cum asigurăm o implementare de calitate a curriculumului la disciplina Bazele antreprenoriatului?* Un răspuns simplu ar veni din managementul general al calității: planific, implementez, evaluez și revizuiesc/îmbunătățesc în conformitate cu sugestiile Cercului calității lui Deming (Plan-Do Check-Act)/Ciclul PDCA [A. Guțu, *Sistemul de gestionare a calității procesului universitar*. Chișinău, ULIM, 2007]:

Parcurgând acest cerc al calității pentru disciplina „Bazele antreprenoriatului”, fiecare instituție de învățământ ce va implementa această disciplină va începe de la un proces de planificare de calitate, care, implementată și evaluată corect, monitorizată permanent, va duce la îmbunătățirea situației în predarea disciplinei în cauză. Astfel, avem șanse mari să asigurăm succesul educațional pentru fiecare elev/student la această disciplină și să contribuim la ameliorarea calității întregului proces educațional.

Fiecare proces începe cu primul pas, de aceea echipa managerială, până la demararea procesului de planificare calendaristică de către cadrele didactice, se va asigura dacă nu intenționează/sau poate e cazul să intervină în modificarea planurilor de studiu ale instituției, după care va lua decizia de aprobare a curriculumului la disciplina Bazele antreprenoriatului în conformitate cu Planul-cadru și planurile de învățământ ale instituției, acesta constituind și un prim criteriu de evaluare a calității PLD.

Cerințe de evaluare a proiectării calendaristice la disciplina Bazele Antreprenoriatului

- Este respectat planul de învățământ al instituției de învățământ.
- Sunt respectate competențele specifice și unitățile de competență din curriculum.
- Sunt valorificate toate abilitățile și atitudinile din curriculum.
- Este respectată succesiunea conținuturilor și sunt valorificate toate conținuturile curriculare în unitățile de învățare.
- Este respectată succesiunea unităților de învățare.
- Este respectată ponderea de administrare a disciplinei per module în conformitate cu curriculumul aprobat la nivel de instituție.
- Este respectată structura grilei de proiectare, aprobată la nivelul instituției de învățământ.
- Există coerența logică de proiectare pe orizontală: unități de competență-conținuturi-abilități-atitudini.
- Este realizată o eșalonare calendaristică corectă în raport cu structura anului școlar și numărul de ore la disciplină.
- Sunt prezente evaluările sumative la finele fiecărei unități de învățare.
- Este respectată ponderea orelor teoretice și practice pentru fiecare modul.
- Sunt valorificate coerent orele pentru activitatea individuală ghidată de profesor (pentru instituțiile care au prevăzut aceste ore în planul de învățământ).

Sigur că evaluarea planificărilor de lungă durată conform criteriilor enumerate nu va asigura automat calitatea implementării disciplinei. Dar va semnifica un bun început, deoarece, după cum menționa scriitorul Liviu Rebreanu, „Poți considera că ești pe calea cea dreaptă numai dacă astăzi încerci să fii mai bun, mai valoros decât ai fost ieri... Pentru că viața nu merge înapoi, și nici nu zăbovește în ziua de azi...”.

VI. REPERE METODOLOGICE ÎN REALIZAREA DEMERSULUI DIDACTIC LA DISCIPLINA BAZELE ANTREPRENORIATULUI

Procesul de predare-învățare-evaluare a disciplinei Bazele antreprenoriatului se produce în baza unei abordări strategice centrate pe elev, care urmărește formarea competențelor curriculare. Predarea acestei discipline implică gândire strategică și creativă atât din partea cadrului didactic, cât și a celui ce studiază, pentru a face posibilă stăpânirea cu succes a situațiilor de învățare, pentru a propune metode și tehnici de învățare care să faciliteze implicarea activă a elevului în procesul educațional și asumarea responsabilității pentru propria formare.

Disciplina Bazele antreprenoriatului are un pronunțat caracter aplicativ și presupune o abordare practică a strategiilor didactice de *învățare prin acțiune*. Strategia didactică desemnează „*un mod de abordare a unei situații de instruire*” care permite/presupune „*raționalizarea conținuturilor*”; determină „*structurile actionale*”, o „*combinatorică structurală*” între „*metode, mijloace, forme, relații, decizia instrucțională*” și care vizează „*optimizarea instruirii*”. Ea depinde de obiectivele instructiv-educative, conținuturile instruirii, tipul de învățare necesar, stilul de predare al profesorului, caracteristicile psihosociale ale partenerilor de învățare, ergonomia spațiului instructiv-educativ și orizontul timpului de instruire (I. Negreț-Dobridor, *Teoria generală a curriculumului educațional*. Iași: Polirom, 2008, p. 96 și urm.).

În contextul curriculumului la disciplina „Bazele antreprenoriatului”, în cadrul unei lecții avem de a face cu o *strategie didactică* ce se prezintă ca o linie generală de gândire, având ca scop realizarea finalităților curriculare ale respectivei activități și concretizându-se în mai multe elemente acționale ce vizează realizarea obiectivelor operaționale ale lecției, abordate prin diverse metode de instruire.

Metodele de instruire reprezintă uneltele cu care se organizează și se vor transmite cât mai eficient informațiile către elevi/studenti, astfel încât aceștia să-și fixeze noțiunile de conținut pentru a atinge competențele curriculare. Cadrele didactice vor plasa întotdeauna metoda de instruire într-o situație

concretă, bine determinată, caracterizată de condițiile de desfășurare a procesului de instruire și de specificul grupului de elevi/studenti. Deși conținutul de studiu este același, în funcție de componența și specificul grupului de elevi, avem libertatea să alegem un număr de activități pe care le vom adapta în mod flexibil, astfel încât să ne asigurăm de faptul că participanții la procesul de instruire pot să aplice în mod interactiv noțiunile teoretice studiate, pentru a dezvolta abilitățile și atitudinile necesare.

Indiferent de metoda folosită, este important să oferim elevilor/studentilor un mediu de învățare confortabil și motivant, astfel încât să fie determinați să-și prezinte propriul punct de vedere asupra subiectelor abordate și să-și creeze o atitudine prietenoasă față de domeniul de activitate antreprenorială. După fiecare astfel de activitate, trebuie să urmeze discuții care au rolul de a înțelege și a fixa elementele importante legate de conținut, asigurându-ne astfel că măcar aspectele fundamentale sunt însușite de către elevi/studenti.

Metodele utilizate în predarea disciplinei Bazele antreprenoriatului diferă de la instituție la instituție, de la profesor la profesor, de la elevi la studenți. Este măiestria fiecărui cadru didactic de a alege metoda potrivită la momentul potrivit. Metodele de învățământ țin de latura executorie a activității instructiv-educative. Ele reprezintă maniera de lucru, modul practic de desfășurare a activității, modalitatea concretă de intervenție. Orice metodă are un caracter instrumental, reprezentând modalitatea practică de informare, interpretare, acțiune. *Metoda didactică* este o acțiune cu funcție autoreglatoare, proiectată conform unui program care anticipează o suită de operații ce trebuie îndeplinite în vederea atingerii unui rezultat determinat (Ioan Bontas, *Pedagogie*, ediția a 3-a. București: All, 1996).

Volumul și varietatea conținutului materiei de studiu, precum și dinamica diversă a capacităților elevilor impun utilizarea unei varietăți de metode, mijloace și tehnici în procesul de învățământ. Cadru didactic va selecta diferite metode de instruire, ținând cont de propriul stil de predare, de stilul de învățare al elevilor și de finalitățile curriculare și obiectivele operaționale pentru care va folosi aceste metode.

Deși în literatura de specialitate și în practica curentă a cadrelor didactice există foarte multe metode de instruire, vom încerca să descriem succint, în continuare, cele mai frecvente metode pentru uzul cadrelor didactice debutante. Aceste metode pot fi adaptate și corelate în funcție de necesitățile momentului din procesul didactic și în funcție de creativitatea fiecărui profesor.

Metoda	Caracteristici	Descriere	Folosire	Limite
Prelegere	Vorbirea cu un grup pe baza unor noțiuni pregătite dinainte.	Un profesor prezintă informații cu privire la un anumit subiect curricular.	Când puțini dintre elevi (sau niciunul) nu sunt familiarizați cu subiectul și când grupul este mare (30-40 de persoane). De asemenea, dacă trebuie prezentat un volum mare de informații.	Metoda cel mai puțin eficientă sub aspectul cantității de informații reamintite și al aplicării lor în practică. Elevii își pot pierde rapid atenția.
Discuție	Discutarea unei probleme comune tuturor. Concluzia este trasă prin răspunsul elevilor la întrebări ghidate.	Profesorul folosește întrebări sau afirmații provocatoare, de obicei pregătite din timp, pentru a stimula gândirea grupului și contribuțiile la discuția ghidată.	Metoda se poate folosi atunci când grupul are anumite cunoștințe sau experiență în materie sau pe subiect.	Implicarea inegală a elevilor în discuție, în special a celor timizi.
Brainstorming	Generarea mai multor soluții alternative pentru o problemă sau un subiect.	Metodă cantitativă. Niciodată nu evaluăm și nu judecăm niciuna dintre ideile generate. Ideile pot fi analizate ulterior.	Generarea mai multor idei creative, cel mai bine de folosit atunci când deschidem un subiect nou.	Diversitate mare a rezultatelor. Multă energie consumată de analiza ideilor generate.

Proiect de grup	Participanții sunt împărțiți pe grupuri, în care lucrează sau discută pe marginea uneia sau mai multor teme pentru a elabora un produs.	Grupele discută sau lucrează pe o temă dată și după o limită de timp prezintă celorlalți rezultatele obținute. Împărțirea în grupuri ar trebui să fie aleatorie. Dacă selectezi grupul după anumite criterii, acestea trebuie explicate.	Oferă ocazia unor discuții și interacțiuni mai bune și mai multor împărtășiri de opinii decât într-un grup mai mare. Oferă spațiu pentru elevii mai „tăcuți”. Una dintre cele mai frecvente metode.	De obicei, nu este controlată de profesor, așa că metoda ar putea să nu funcționeze. O limitare ar putea fi și aceea că spațiul de exprimare a opiniilor poate fi ocupat doar de câțiva elevi mai dominanți, fără a mai lăsa spațiu celor mai „tăcuți”.
Jocul de rol	Elevii încercă noi comportamente într-o situație simulată, într-un timp limitat.	Concluziile predate nu sunt importante, importante sunt comportamentele încercate. Rolurile din viață pot fi schimbate, toți având șansa să joace și să observe. După activitate, elevii analizează atitudinile și comportamentele din diferite roluri în legătură cu subiectul.	Jocurile de rol sunt folosite pentru a colecta o mare diversitate de perspective și opinii despre aceeași situație. Permite adesea să observăm comportamente contradictorii, oferind posibilitatea de a le analiza cu riscuri minime. Poate dovedi importanța toleranței față de diferite opinii.	Jocul de rol necesită ca elevii să se simtă confortabil și în siguranță. Această metodă implică multe emoții, de aceea activitatea este urmată de debriefing, în care ne confruntăm emoțiile și stabilim legături cu subiectul.
Studiul de caz	Elevii analizează descrierile pregătite ale unei situații-problemă, de regulă, în versiunea printată.	Individual sau în muncă de grup, atunci când elevii caută răspunsuri legate de situația prezentată. Situația trebuie preluată din realitate (ceva ce s-a întâmplat sau se poate întâmpla).	Metoda se utilizează pentru a dobândi cunoștințe teoretice din exemplele practice și din analiza lor.	Dificultatea de a crea un studiu de caz bun (cu suficiente date, informații curente din realitate, cu o logică ușor de urmărit).
Grupurile de interes	Discuții în grupuri mai mici, care împărtășesc opinii pe marginea unui subiect dat sau a oricărui subiect, fără prezența profesorului în grup.	Metoda permite discuțiile deschise în care elevii facilitează procesul. Regula de bază este ca nicio informație să nu iasă din grup fără permisiunea tuturor membrilor.	Mai ales în timpul activităților de evaluare, elevii pot lucra la o soluție inedită pentru o problemă comună.	Haosul din timpul discuției sau abaterea de la subiect.
Open Space (Ateliere de discuții)	Profesorul sugerează subiecte de discuție și ateliere, care au	Atelierele sunt conduse de către elevi pregătiți pe subiecte, discuțiile sunt libere, iar elevii pot	Metodă relevantă mai ales pentru grupurile obișnuite să lucreze independent.	Atunci când se lucrează cu elevii cu o motivație scăzută, există riscul ca

	loc prin participarea tuturor elevilor. Este o metodă care solicită un grad ridicat de responsabilitate din partea elevilor.	merge de la un atelier la altul sau chiar pot deschide noi subiecte. La final, concluziile se prezintă celorlalți.	Încurajează responsabilitatea voluntarilor în generarea rezultatelor activității educaționale. Poate fi folosită la prezentarea unor idei de afaceri.	discuțiile să fie prea generale, fără rezultate specifice.
Lucru independent Auto-reflecția	Timp pentru exerciții individuale și reflecție pe cont propriu asupra activităților de învățare desfășurate.	Elevii analizează individual situații sau rezolvă exerciții referitoare la cele învățate și le confruntă cu realitatea lor prezentă și viitoare.	O metodă bună pentru înțelegerea subiectelor complexe axate pe atingerea valorilor și atitudinilor elevilor.	Un aspect important al autorefecției sau al lucrului independent este decizia momentului, locului și subiectului. În subiectele mai teoretice, bazate preponderent pe cunoștințe, această metodă poate fi considerată inutilă.
Excursia	O excursie planificată pe durata cursului, care poate oferi mai multe informații din practică asupra subiectului.	Locul excursiei este planificat de către profesor în conexiune cu tema activității educaționale. De regulă, este o prezentare practică, urmată de discuții în care sunt explicate legăturile cu subiectul.	Avantajul este posibilitatea de a vedea în practică unele dintre temele abordate. Oferă posibilitatea reamintirii mai bune a teoriilor, precum și a inspirației pentru munca ulterioară a elevilor.	Consumator de timp, program nepregătit sau discutat cu membrii organizației ori ai instituției vizitate. În acest caz excursia poate fi haotică și neclar legată de subiect.

VII. PROIECTAREA UNITĂȚILOR DE ÎNVĂȚARE

Pentru a transforma curriculumul oficial în învățare efectivă la nivelul unui grup concret de elevi/studenți, este necesară o proiectare didactică atentă, care să găsească acele contexte potrivite prin care rezultatele învățării listate în PLD să devină reale în cazul fiecărui elev, în funcție de particularitățile sale de învățare. Acest fapt poate deveni unul împlinit în cazul proiectării și implementării fiecărei activități didactice zilnice.

Proiectarea didactică zilnică este, așadar, o activitate căreia profesorul trebuie să-i acorde o importanță deosebită. Proiectarea pe unități de învățare tinde să înlocuiască proiectarea pe lecții, dar nu o exclude. Proiectarea demersului didactic pe baza unităților de învățare la disciplina Bazele antreprenoriatului are un șir de avantaje:

- conținuturile de studiu curriculare nu trebuie tratate separat, în lecții individuale, ci trebuie concepute în jurul unor finalități complexe, care ajută la formarea unor abilități sau atitudini concrete ce nu se formează doar în cadrul unei teme;
- conținuturile grupate pe unități de învățare tematice conferă o perspectivă mai clară asupra legăturii dintre ele, aspect important pentru elevi, și asupra a ceea ce trebuie realizat într-un an școlar, ce competențe și unități de competențe trebuie dezvoltate sau formate;

- unitatea de învățare se realizează într-o perioadă mai mare de timp decât o lecție, fiind vizat un interval mai mare de timp pentru o temă majoră; astfel se creează posibilitatea, în mai mare măsură, a unor abordări diferențiate, individualizarea învățării în raport cu ritmul de învățare pe care îl au elevii/studentii;
- elevul este determinat să își mobilizeze un ansamblu de resurse integrate, nu juxtapuse: cunoștințe declarative (savoirs), cunoștințe procedurale (savoir-faire), cunoștințe atitudinale (savoir-etre), automatisme, scheme, capacități etc.; elevul este implicat într-o situație nouă, nu una în care ar trebui să reproducă ceva, iar pe măsură ce avansează în cunoștințe și competențe, elevul își dă seama de drumul pe care l-a parcurs;
- proiectarea conținuturilor pe unități, care la sfârșit sunt evaluate prin realizarea unui proiect de către elevi (individual sau pe grupe), economisește timp pentru pregătirea orelor și dezvoltă o gândire strategică;
- oferă profesorului, precum și elevului, o structură care respectă ierarhia cunoștințelor, experiențelor anterior dobândite;
- proiectarea pe unitate de învățare este o acțiune complexă, actul didactic este abordat într-o manieră holistică, mai coerentă și mai generalizatoare;
- unitatea de învățare reprezintă o structură didactică deschisă și flexibilă, care are următoarele caracteristici: determină formarea la elevi a unui comportament specific, generat prin integrarea unor competențe specifice; este unitară din punct de vedere tematic; se desfășoară în mod sistematic și continuu pe o perioadă de timp; se finalizează prin evaluare. Detaliem în continuare elementele esențiale ale proiectării unei unități de învățare. Se recomandă utilizarea următorului format:

UNITATEA DE ÎNVĂȚARE:							
Unități de competențe	Obiective operaționale	Detalii de conținut (tema lecției)	Etapile lecției / Activități de învățare	Strategia didactică (metodă, formă de activitate, resurse)	Timp/min.	Data	Observații
			Evocare Realizarea sensului Reflecție Extindere (lucrul individual)				
			Evocare Realizarea sensului Reflecție Extindere (lucrul individual)				

În completarea rubricilor, se urmărește corelarea elementelor celor opt coloane. Practic, pe baza indicațiilor din PLD se fac detaliierile pe orizontală, ordonând activitățile în succesiunea derulării, raportându-le la unitățile de competențe și specificând resursele necesare bunei desfășurări a procesului didactic.

Proiectarea unității de învățare – ca și a lecției – începe prin parcurgerea schemei următoare:

1. **Ce urmăresc să realizez?**
2. **Cu ce voi realiza ceea ce mi-am propus?**
3. **Cum voi realiza ce mi-am propus?**
4. **Cum voi ști dacă am realizat?**

De fapt, fiecare segment al proiectării pe unități de învățare reprezintă o microlecție.

Pentru a realiza acest proces coerent și eficient, vom întreprinde următorii pași în proiectarea fiecărui segment/rând al unității de învățare:

1. *Vom selecta din PLD unitatea sau unitățile de competență la care vom lucra pe parcursul unei activități didactice.* Determinarea clară a unităților de competență exprimă tot ce trebuie realizat pe ansamblul lecției, în termeni de rezultate cognitive observabile.
2. *Stabilirea tipului de activitate (teoretică sau practică) și încadrarea ei în unitatea de învățare:* analiza locului și rolului lecției în cadrul unității de învățare prin raportare la curriculum și consultarea planificării calendaristice. Pentru aceasta e bine să vă întrebați: *Vreau să realizez o lecție de practică sau teoretică? Activitatea anterioară îmi permite? Vreau să-mi evaluez elevii? Prefer o lecție obișnuită sau una în care să stimulez creativitatea elevilor?* Răspunsul la aceste întrebări va condiționa construirea demersului didactic într-un anumit mod, dependent de opțiunea profesorului.
3. *Din abilitățile, atitudinile și detalierile de conținut ale temei fixate în PLD vom deduce obiectivele operaționale ale orei.* Stabilirea obiectivelor operaționale începe cu operația de derivare din categoria supraordonată – unitățile de competență și componentele cognitive, formative și atitudinale. Această etapă face posibilă organizarea riguroasă a lecției prin stabilirea, în primul rând, a categoriei în care se încadrează lecția și evaluarea metodologiei utilizate. Se stabilește performanța minim acceptabilă.
4. *La detalieri de conținut vom fixa tema lecției și subpunctele ei (ceea ce am preluat din curriculum în PLD).* Elaborarea, selectarea și prelucrarea conținuturilor de studiu nu vor fi descrise în proiect, ele trebuie să fie cunoscute perfect de cadrul didactic. Logica, coerența și adecvarea conținutului reprezintă deziderate ale acestui aspect. În expunere se va ține cont de:
 - nivelul general de pregătire al elevilor;
 - experiențele cognitive și practice anterioare;
 - sistemul de cunoștințe vehiculat;
 - interesul și motivația elevilor pentru disciplină;
 - capacitățile și competențele de care dispun ei.
5. *La rubrica „Etapale lecției” vom nota succint sarcinile/activitățile pe care avem de gând să le derulăm cu elevii la fiecare etapă a lecției.* În formularea sarcinilor trebuie să ne axăm pe formarea de competențe și să plasăm elevii în centrul învățării, mobilizând cunoștințele lor anterioare, conducând spre elaborarea unui context de învățare propriu; se dorește ca elevul să-și construiască propria interpretare a informațiilor și a situațiilor cu care se confruntă, iar învățarea să se desfășoare preponderent prin cooperare, elevii realizând sarcini autentice motivante, stimulative. Dezvoltarea gândirii critice poate fi considerată ca nucleu al procesului de predare-învățare. Rolul profesorului este de organizator, facilitator, antrenor, ghid, coordonator, moderator, consilier.
6. *Rubrica „Strategia didactică” se va elabora în raport cu sarcinile propuse în rubrica anterioară, menționând metoda, forma de activitate (frontal, individual, în grup) de realizare a metodei și resursele necesare.* Stabilirea strategiilor didactice trebuie focalizată pe obiectivele operaționale și presupune o relație de interdependență între:
 - finalitatea urmărită;
 - sarcina de învățare propusă;
 - tipul de experiență de învățare: activă, interactivă, euristică, problematizantă etc.;
 - formele de activitate didactică selectate;
 - pregătirea anterioară a elevilor.
7. *Timpul va fi dozat per sarcină sau etapă a lecției.*

8. *Cel mai simplu se va completa rubrica „Data”, unde vom indica ziua când se va desfășura activitatea, iar la „Observații” vom interveni doar dacă vom avea ceva să ne notăm după ce vom derula procesul didactic, pentru a îmbunătăți această proiectare în viitor.*

Finalul fiecărei unități de învățare presupune o evaluare sumativă. Deși denumirea și alocarea de timp pentru unitățile de învățare se stabilesc la începutul anului școlar prin planificare, este recomandat ca proiectele unităților de învățare să se completeze ritmic pe parcursul anului, având în avans un interval de timp optim pentru ca acestea să reflecte cât mai bine realitatea. În sinteza acestor considerații metodologice cu privire la proiectarea demersului didactic la disciplina Bazele antreprenoriatului, menționăm faptul că o lecție nu este o entitate autonomă, ci o parte integrantă și integrată unui sistem de activități care reprezintă o unitate de învățare a disciplinei respective.

Conceptul de unitate de învățare are rolul să materializeze conceptul de demers didactic personalizat, flexibilizând proiectarea didactică și definind în acest sens pentru practica didactică premise mai bine fundamentate din punct de vedere pedagogic. Pentru aceasta trebuie să ne asigurăm de calitatea acestui demers.

Cum îmi dau seama că am proiectat eficient unitatea de învățare?

Proiectez doar pe baza curriculumului, nu a unui manual sau a unei resurse informaționale, deși mă pot ghida după acestea; segmentez contextele de învățare în funcție de unitățile de competență vizate în PLD.

- *Prin proiectare vreau să ofer răspunsuri adaptate grupului-țintă și adecvate propriului profil didactic la întrebările majore: Ce fac și de ce fac? Cum fac? Cu ce resurse? Cât de mult am realizat?*
- *Când proiectez, am mereu în față grupul de elevi – tot ceea ce scriu în proiect să se raporteze la activitățile pe care anticipez că le vor parcurge realmente, proiectarea fiind un act personalizat.*
- *Fiecărei unități de competență îi corespunde o activitate de învățare sau mai multe; DAR o activitate de învățare este propusă pentru o singură unitate de competență.*
- *Realizez o corelație reală și eficientă stânga – dreapta, adecvată fiecărei activități didactice, acceptând că modul în care a fost proiectată o secvență poate fi contrazis la aplicarea efectivă.*
- *Completez modalitatea de evaluare a lecției doar pentru ceea ce estimez că voi evalua în mod real.*

După cum am menționat, proiectarea pe unitate de învățare nu lipsește de oportunitate pe cei ce doresc să proiecteze succesiv fiecare lecție, etapizat, la momentul oportun, deoarece așa s-au obișnuit. Proiectul de lecție este un instrument de lucru pentru cadrul didactic, reprezentând un plan bine gândit, din care reiese că toate activitățile constituie un tot unitar și ating scopul urmărit, în care există o succesiune logică a activităților în care sunt antrenați toți elevii și fiecărei activități îi este alocată o perioadă de timp pentru obținerea unui randament maxim. Dacă cadrul didactic poate oferi un proces educațional de calitate, nu contează cum proiectează el demersul didactic.

Indiferent de modelul de proiectare ales, important este ca proiectul demersului didactic să fie posibil de aplicat (să fie „bine gândit”). Pentru aceasta, el trebuie să întrunească o serie de calități:

- *să precizeze obiectivele instruirii în termeni de comportament observabil și testabil;*
- *să precizeze atâtea obiective operaționale câte pot fi atinse în timpul alocat activității didactice respective;*
- *să acopere conținuturile esențiale ale materiei de studiu;*
- *să permită diferențierea instruirii în funcție de pregătirea și de ritmul celor care învață (rapid/normal/lent);*
- *să precizeze sarcinile de lucru pentru realizarea fiecărui obiectiv;*
- *să aibă o dimensiune rezonabilă (este un proiect, nu un plan detaliat!);*
- *să fie clar redactat, pentru a se putea urmări modul în care fiecare obiectiv se transformă într-un rezultat concret;*
- *să conțină doar specificațiile care privesc drumul parcurs de la obiective la rezultate.*

VIII. ASPECTE ALE EVALUĂRII SUMATIVE A UNITĂȚILOR DE ÎNVĂȚARE

Evaluarea este o componentă esențială a procesului de învățământ, alături de predare și învățare, și furnizează informații despre calitatea și funcționalitatea acestora. Pentru o evaluare eficientă a performanțelor atinse în procesul de studiu, este necesar să se pună accent pe aprecierea proceselor de învățare, a competențelor achiziționate, a progresului realizat, a produselor activității de învățare [Vl. Guțu, I. Achiri. *Evaluarea curriculumului școlar*. Ghid metodologic. Chișinău: „Print-Caro” SRL, 2009].

Evaluarea competențelor oferă garanția că o persoană a demonstrat că are cunoștințe profunde și abilitățile, atitudinile necesare efectuării activităților descrise în finalitățile curriculare. Ca activitate, evaluarea include cicluri succesive de acțiuni complexe de constatare și de apreciere a rezultatelor, de diagnosticare sau de analiză, de identificare a cauzelor care au condus la rezultatele respective, precum și de constatare a performanței înregistrate. Evaluarea sumativă este focalizată pe modulele curriculare și trebuie să asigure evidențierea progresului înregistrat de elev în raport cu sine însuși, pe drumul atingerii competențelor prevăzute în curriculum.

Evaluarea sumativă se realizează la finalul unui ansamblu de activități de învățare corespunzătoare dobândirii rezultatelor învățării vizate cel mai frecvent de o unitate de învățare. Evaluarea sumativă certifică în ce măsură cei ce studiază, la sfârșitul unei perioade de învățare, au dobândit rezultatele învățării așteptate.

În cadrul disciplinei Bazele antreprenoriatului, evaluările sumative trebuie să măsoare nu numai cantitatea de informație de care dispune elevul/studentul, ci, mai ales, ceea ce poate el să facă utilizând ceea ce știe sau ceea ce intuiește că știe, adică competențele lui. Evaluarea competențelor curriculare la finalul fiecărui modul are drept scop principal aprecierea gradului de formare a competenței specifice relevante modulului prin elaborarea unui produs.

Produsul este propus de către cadrul didactic în calitate de instrument de evaluare complex, care trebuie să vizeze toate componentele curriculare formate pe parcursul unității de învățare: cunoștințe, abilități și atitudini. Proiectarea activității de evaluare se realizează concomitent cu proiectarea demersului de predare/învățare și în deplină concordanță cu finalitățile unității de învățare. Pentru a proiecta o evaluare în care elevul/studentul trebuie să demonstreze achiziția unei competențe specifice, se poate recurge la *aplicarea cunoștințelor achiziționate în cadrul disciplinei în viața reală, utilizarea deprinderilor specifice în situații noi, neprevăzute, analiza diferitor opțiuni și luarea de decizii în diferite situații-problemă, realizare prin colaborare cu colegii a unor proiecte de grup, adaptarea cunoștințelor și abilităților formate la mediul de muncă specific profesiei etc.*

Indiferent de opțiune, pentru ca orice încercare de evaluare sumativă să se încununeze cu succes, trebuie elaborat/selectat un instrument de evaluare eficient. Pentru aceasta, cadrul didactic trebuie să reflecteze succesiv la câteva întrebări utile pentru proiectarea instrumentelor/produselor de evaluare:

- Care este competența specifică curriculară pe care trebuie să o dobândească elevii/studentii la sfârșitul unității de învățare/modulului?
- Care sunt cunoștințele, abilitățile, atitudinile formate efectiv pe parcursul acestei perioade de învățare?
- Care sunt performanțele minime, medii și superioare pe care le pot înregistra elevii pentru a demonstra că au atins aceste finalități?
- Care este specificul colectivului de elevi pentru care îmi propun evaluarea?
- Care este instrumentul cel mai bun pentru a realiza evaluarea?
- Cum voi elabora criteriile de evaluare pentru ca fiecare elev/student să fie apreciat cât mai obiectiv?
- Cum voi folosi datele oferite de instrumentele/produsele de evaluare administrate pentru a evita eventualele blocaje constatate în formarea competențelor și pentru a asigura succesul educațional al fiecărui elev în evaluarea finală?

Pentru ca o evaluare sumativă să fie eficientă și realizată profesionist, trebuie ca aceasta:

- să stabilească dacă au fost atinse finalitățile curriculare sau obiectivele de evaluare;
- să ajute cadrele didactice în adaptarea propriului lor demers educațional pentru celelalte module;
- să orienteze elevii/studentii în luarea celor mai bune decizii privind propria experiență de învățare;
- să ajute profesorii să-și evalueze propriul stil de predare;
- să furnizeze un feedback util despre gradul de formare a competențelor specifice.

Evaluarea finală la disciplina „Bazele antreprenoriatului” se dorește a fi una autentică și axată pe succes, de aceea competențele evaluate în cadrul primelor patru module trebuie să îl pregătească pe elev pentru activitatea de evaluare finală, care pune accent pe formarea competenței de planificare și gestionare a unei activități antreprenoriale, inclusiv prezentarea propriului plan de afaceri. Astfel, modul cu modul, are loc un proces integrator ce facilitează dezvoltarea competenței-cheie a disciplinei – *competența antreprenorială și spiritul de inițiativă*, care va fi demonstrată prin prezentarea planului de afaceri, care în final va fi evaluat în baza unor criterii și indicatori stabiliți de către profesori și elevi.

Toate criteriile de evaluare la toate instrumentele/produsele de evaluare trebuie să fie anunțate elevilor la etapa de demarare a modulului, pentru ca elevul din start să știe cum va fi măsurat progresul său educațional și de ce el trebuie să insiste sau nu pe un anumit subiect de studiu.

De exemplu, la începutul studiului primului modul, „Antreprenoriatul – opțiune de carieră”, toți elevii/studentii și cadrul didactic împreună trebuie să conștientizeze că la finalul acestui modul se va evalua prima competență specifică: *Identificarea ideilor de afaceri pentru valorificarea oportunităților de dezvoltare personală și profesională*.

Cadrul didactic trebuie să decidă din timp care va fi produsul ce va servi drept instrument de evaluare sumativă. Tot ce-i posibil, *Prezentarea unei idei de afaceri în cadrul târgului ideilor de afaceri*, care va fi organizată la ultima lecție din modul și va fi o oportunitate bună de evaluare sumativă. Pentru aceasta, cadrul didactic va elabora și va prezenta elevilor criteriile de evaluare pentru fiecare nivel de performanță. De exemplu:

Aspecte evaluate	Niveluri		
	Minim (nota 5-6)	Mediu (nota 7-8)	Înalt (nota 9-10)
Reflectarea valorilor în prezentarea ideii de afaceri	Numește 1-2 valori, dar are dificultăți în identificarea ideilor inovative în baza lor.	Describe 3-4 valori și identifică idei inovative pentru 2 dintre ele.	Describe 5 sau mai multe valori și identifică idei inovative pentru toate.
Viabilitatea ideii	Este nevoie de mai mult timp pentru a realiza ideea și necesarul de capital nu este estimat pentru un context concret.	Poate fi realizată în următoarele 6 luni, dar necesarul de capital este parțial realist în contextul prezentat.	Poate fi realizată în următoarele 6 luni, necesarul de capital este realist, ideea este viabilă pentru contextul prezentat.
Aspecte legislative	Numește forma organizatorico-juridică, dar nu explică de ce a ales-o pe aceasta.	Describe forma organizatorico-juridică și explică de ce se potrivește ideii lui.	Argumentează forma organizatorico-juridică potrivită cu ideea lui.
	Prezintă cel puțin 1-2 legi/ acte normative care reglementează afacerea.	Numește cel puțin 3 legi/ acte normative care reglementează afacerea.	Prezintă o listă de peste 3 legi/ acte care reglementează afacerea în domeniul ales.

Oportunități	Nu prezintă un program de susținere a IMM-urilor la care poate aplica pentru a iniția o afacere în baza ideii selectate.	Prezintă un program de susținere a IMM-urilor la care poate aplica pentru a iniția o afacere în baza ideii selectate.	Prezintă un program de susținere a IMM-urilor la care poate aplica pentru a iniția o afacere în baza ideii selectate și descrie procedura necesară.
Prezentarea ideii	Prezintă cu dificultăți ideea în public, comite greșeli de terminologie. Face o prezentare în Power Point sau pe un poster. Nu face referință la calitățile personale. Nu se încadrează în timpul oferit.	Prezintă ideea în public, utilizând un limbaj specific, corect din punctul de vedere al terminologiei. Face o prezentare în Power Point sau pe un poster. Numește calitățile personale care îl vor ajuta să implementeze ideea. Nu se încadrează în timpul oferit.	Prezintă ideea în public, utilizând un limbaj coerent, specific, corect din punctul de vedere al terminologiei. Face o prezentare în Power Point sau pe un poster. Demonstrează argumentat că posedă calitățile necesare pentru implementarea ideii. Se încadrează în timpul oferit.

(Preluat din *Bazele antreprenoriatului. Sugestii privind elaborarea proiectelor didactice*, CEDA, Editura ARC, Chișinău, 2017)

Astfel, vom reuși prin prezentarea unui produs relevant pentru competența specifică să evaluăm prin criteriile propuse cunoștințele, abilitățile și atitudinile primului modul și totodată să-i dăm posibilitate elevului să realizeze o părțică din planul de afaceri, care va fi instrumentul/produsul pentru evaluarea finală. Exemple de astfel de produse pot fi găsite și adaptate de către cadrele didactice în publicația *Bazele antreprenoriatului. Sugestii privind elaborarea proiectelor didactice*, care poate fi accesată în variantă electronică pe adresa <https://ceda.md/materiale-didactice/>.

Pentru a fi convingși că produsul ales este eficient, putem să-l trecem prin următoarele interogații, care ne pot servi drept furnizor de criterii de calitate a produsului:

- *Criteriile se referă la toate unitățile de competență/abilități/atitudini?*
- *Indicatorii sunt suficienți pentru a descrie diferite niveluri de dezvoltare a cunoștințelor, abilităților și atitudinilor evaluate?*
- *Formularea criteriilor și indicatorilor este accesibilă pentru elevi?*
- *Criteriile și indicatorii sunt relevante pentru produsul propus?*

IX. ASPECTE ALE MONITORIZĂRII CALITĂȚII PROCESULUI DIDACTIC ȘI A EVALUĂRIILOR SUMATIVE ÎN CADRUL DISCIPLINEI BAZELE ANTREPRENORIATULUI

Conceptul de calitate în instituțiile de învățământ se referă în primul rând la politicile, procesele și acțiunile prin care calitatea este menținută și îmbunătățită. În contextul instituțiilor de învățământ profesional tehnic, acest aspect poate fi echivalat cu percepțiile studenților/elevilor legate de o calitate înaltă a cursurilor și experiențele legate de acestea și de furnizarea unei valori ridicate în schimbul taxelor sau costurilor suportate (A. Guțu. *Sistemul de gestionare a calității procesului universitar*. Chișinău, ULIM, 2007).

Deși instituțiile de învățământ profesional tehnic au început să implementeze într-o măsură tot mai ridicată practici educaționale competitive, bazate pe evaluarea calității, în general calitatea procesului didactic la fiecare disciplină de studiu are foarte multe variabile. Evaluările calității procesului de predare și ale calității cadrelor didactice, pe lângă folosirea lor ca fundament în strategia de perfecționare și modernizare a activităților didactice, sunt de numeroase ori utilizate în acțiunile de promovare

a instituțiilor de învățământ și în ierarhizarea lor, de aceea preocuparea echipei manageriale față de calitatea implementării curriculumului la disciplina Bazele antreprenoriatului trebuie să devină unul dintre obiectivele urmărite de instituție.

Este evident că asigurarea calității nu trebuie să se rezume la intervenții la nivelul metodelor și instrumentelor de lucru utilizate în predarea și evaluarea disciplinei, dar acestea sunt primele premise ale calității procesului educațional.

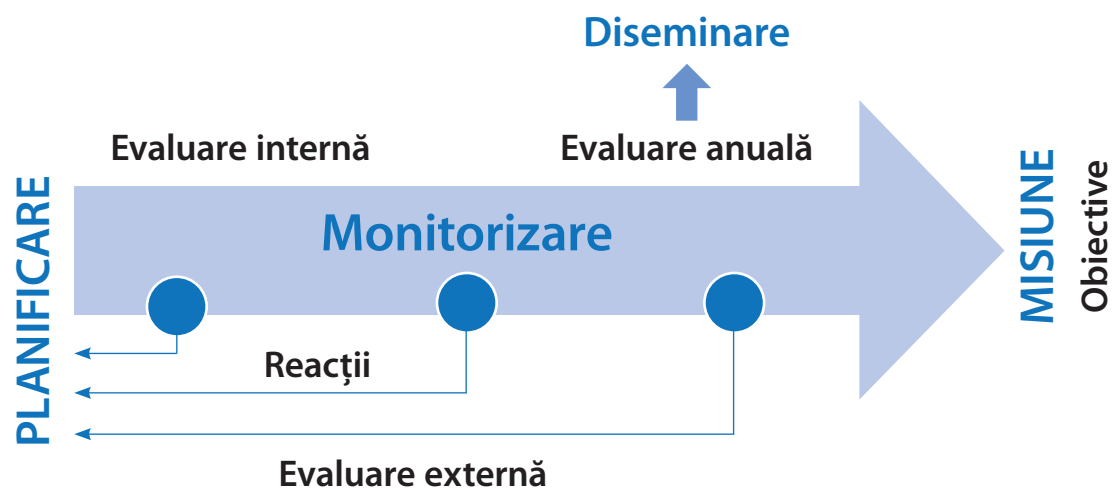
Adevărata schimbare a calității implementării disciplinei Bazele antreprenoriatului trebuie produsă mai ales la nivelul mentalităților echipelor manageriale, al valorilor, al reprezentărilor și al modurilor de gândire dominante în instituția de învățământ, atunci când echipa managerială va conștientiza beneficiul major pe care îl poate avea instituția prin prisma dezvoltării competenței antreprenoriale și a spiritului de inițiativă implicit prin diverse discipline de studiu, dar și prin organizarea activităților extracurriculare generatoare de venituri.

Ca urmare, pentru a realiza obiectivele de asigurare a calității în implementarea disciplinei Bazele antreprenoriatului, trebuie să dezvoltăm o strategie instituțională care să faciliteze asumarea calității predării și evaluării disciplinei de către cadrele didactice responsabile și formarea spiritului antreprenorial ca o prioritate absolută la nivelul întregii instituții. Această asumare va genera efecte sesizabile, influențând și chiar orientând tot ceea ce se întâmplă în instituție la nivel de personal didactic, la nivel de activități curriculare și extracurriculare realizate, la nivel de documente curriculare și manageriale produse, la nivel de produse realizate – de la materialul didactic conceput pentru orele de clasă, produsele elaborate de elevi pentru activitățile de evaluare sumativă până la concursurile naționale ale planurilor de afaceri.

Este evident și faptul că modul de evaluare a calității procesului didactic și a evaluărilor sumative în cadrul disciplinei Bazele antreprenoriatului trebuie conceput cumva altfel decât suntem obișnuiți. În primul rând, trebuie să se asigure realizarea principalelor funcții ale evaluării, și anume:

- îmbunătățirea activității curente de predare-învățare a disciplinei de studiu – evaluarea trebuie să fie oportună, să împiedice apariția disfuncțiilor majore și, în același timp, să arate foarte clar ce a mers și ce nu în activitățile didactice trecute;
- asigurarea feedbackului pentru grupurile semnificative de interes – rezultatele acțiunilor trebuie cunoscute de către elevi/studenti, cadrele didactice de la catedra de specialitate, echipa managerială, comunitatea educațională în ansamblul ei, pentru ca toate aceste grupuri de interes să poată judeca dacă „investiția” făcută (nu numai cea financiară) în implementarea disciplinei Bazele antreprenoriatului a dus sau nu la impactul scontat și dacă merită continuată implementarea ei sau nu. Sau poate că trebuie schimbat numărul de ore și abordat altfel statutul acestei discipline în planul de învățământ;
- revizuirea și optimizarea strategiilor educaționale pentru formarea competenței antreprenoriale la nivelul instituției, pentru ca acestea să servească mai bine misiunii asumate.

Procesul descris poate fi explicat mai detaliat și vizualizat în schema ce urmează:

1. Asigurăm calitatea procesului de planificare a procesului didactic al disciplinei Bazele antreprenoriatului în conformitate cu cerințele curriculare.
2. Începem procesul de implementare a disciplinei și ne asigurăm de calitatea procesului educațional atât prin intermediul evaluărilor interne sumative, realizate de cadrul didactic la finalul fiecărei unități de învățare, cât și prin procesul de monitorizare de către echipa managerială a calității procesului didactic prin asistențe, verificări de proiecte didactice sau alte instrumente generatoare de indicatori ai calității.
3. O importanță deosebită are și evaluarea externă a beneficiarilor acestei discipline de studiu. Aceștia ar fi antreprenorii angajatori ai absolvenților instituției de învățământ, absolvenții înșiși, după o perioadă de activitate în câmpul muncii, precum și instanțele ierarhic superioare abilitate cu funcția de control al calității procesului educațional.
4. Un punct crucial în procesul de asigurare a calității este evaluarea finală, care livrează cei mai obiectivi și mai clari indicatori cu privire la eficiența demersului didactic la disciplina Bazele antreprenoriatului. În momentul în care avem planuri de afaceri reușite, putem să diseminăm experiența noastră în concursurile regionale și naționale. Acestea sunt prilejuri de a face bilanțul la sfârșit de an și a vedea dacă am realizat misiunea și ne-am atins obiectivele de asigurare a calității procesului educațional la disciplina Bazele antreprenoriatului.

Astfel, putem afirma că sistemul de evaluare a calității trebuie să fie suficient de fin pentru a oferi date solide, de încredere privind amploarea performanțelor realizate: dacă acestea sunt numai de suprafață, realizate din conformism sau prin imitație sau dacă, dimpotrivă, performanțele sunt profunde și durabile. De aceea, evaluarea internă și externă a calității nu este suficientă. Ea trebuie completată și (uneori) chiar înlocuită cu autoevaluarea cadrelor didactice și a elevilor/studentilor. Numai când fiecare, reflectând, va conștientiza într-adevăr că această disciplină a produs o schimbare în propriul comportament, putem vorbi de o calitate autentică în implementarea acestei discipline.

În concluzie, generăm calitate numai atunci când înregistrăm progres, când ne raportăm la nevoile actuale și viitoare ale beneficiarului și când îndeplinim standardele de calitate. Când predarea disciplinei de azi este mai bună decât ieri. În cazul în care nu am obținut rezultate mai bune, înseamnă că măsurile de îmbunătățire nu au fost identificate corect. Procesul de îmbunătățire continuă, susținut de autoevaluare, se desfășoară în vederea determinării nivelului de realizare a competențelor specifice, a nivelului de satisfacție al elevilor/studentilor, dar nu în ultimul rând în vederea identificării efectului implementării competențelor formate în activitatea profesională ce va urma.

BIBLIOGRAFIE

1. Bazele antreprenoriatului. Curriculum modular pentru învățământul profesional tehnic, MECC, 2019.
2. Bazele antreprenoriatului. Sugestii privind elaborarea proiectelor didactice, CEDA, Editura ARC, Chișinău, 2017.
3. Bontas, Ioan, *Pedagogie*, ed. a 3-a. București: Editura All, 1996.
4. Cadru de referință al curriculumului pentru învățământul profesional tehnic, LED-Moldova, Chișinău, 2016.
5. Cadru de referință al curriculumului universitar. Nina Bîrnaz, Otilia Dandara, Viorica Goraș-Postică [et al.]; coord.: Vladimir Guțu; Ministerul Educației al Republicii Moldova. Chișinău: CEP USM, 2015.
6. Ciolan L. *Învățarea integrată. Fundamente pentru un curriculum transdisciplinar*. Iași: Polirom, 2008, p. 147-153.
7. Focșă-Semionov S. *Învățarea autoreglată*. Chișinău: Epigraf, 2010.
8. *Ghid practic de elaborare a curriculumului pentru învățământul profesional tehnic postsecundar și postsecundar nonterțiar*, Ministerul Educației al Republicii Moldova, 2016.
9. Guțu A. *Sistemul de gestionare a calității procesului universitar*. Chișinău, ULIM, 2007.
10. Guțu Vl. (coord.) *Management educațional. Ghid metodologic*. Chișinău: CEP USM, 2013.
11. Guțu Vl. *Curriculum educațional. Cercetare. Dezvoltare. Optimizare*. Chișinău: CEP USM, 2014.
12. Guțu Vl., Achiri I. *Evaluarea curriculumului școlar. Ghid metodologic*. Chișinău: „Print-Caro” SRL, 2009.
13. Negreț-Dobridor I. *Teoria generală a curriculumului educațional*. Iași: Polirom, 2008.
14. Singer M. Realizarea unui curriculum centrat pe competențe – o provocare asumată. În: *Revista de pedagogie*, București: ISE, 2003.

